

Gezond en gemak uit het vak

Visie Groenten- en fruitverwerkende industrie

Uitgave van het Productschap Tuinbouw - Postbus 280 - 2700 AG Zoetermeer- tel 079 347 07 07 - fax 079 347 04 04 - mail: info@tuinbouw.nl

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

Colofon - Tekst: Afdeling Markt & Innovatie, Productschap Tuinbouw - Ontwerp: www.bb-go.nl - Fotografie: www.bb-go.nl en anderen - Druk: Drukkerij Ando, Den Haag

Inhoudsopgave

- 3 **Inleiding**
- 5 **1 Sectoranalyse**
Internationaal
Marktontwikkelingen
Promotie
Grondstoffen
Arbeid en scholing
Retailer als belangrijkste afzetkanaal
Kwaliteit en voedselveiligheid
Milieu en energie
Innovatie en onderzoek
- 9 **2 Ontwikkelingen**
Internationaal
Marktontwikkelingen en promotie
Grondstoffen
Kwaliteit en voedselveiligheid
Duurzaam
- 13 **3 Toekomstbeelden 2016**
- 17 **4 Toekomstagenda vollegrondsgroenten en verwerkende industrie 2008-2016**
Internationaal
Markt en promotie
Milieu en energie
Kwaliteit en voedselveiligheid
Arbeid en scholing
Logistiek en ICT
- 28 **Bijlage**
Bronnen

Inleiding

Het gaat economisch goed met Nederland. De groenten- en fruitverwerkende industrie staat voor de uitdaging om van deze groei te profiteren en in te spelen op de eisen van de steeds kritischer wordende consument. Dit visiedocument is tot stand gekomen met medewerking van de brancheorganisaties en ondernemers uit de sector. De toekomstvisie geeft de route aan waarlangs de sector de toekomst tegemoet gaat. De visie schetst eerst een beeld van de huidige situatie. Na analyse van de belangrijkste trends en ontwikkelingen zijn de gezamenlijke toekomstbeelden geformuleerd. Waar staan we voor? Waar gaan we voor? En hoe denken we daar te komen? Werken vanuit een visie maakt het mogelijk om nieuwe initiatieven te toetsen aan de voor de hele sector geldende uitgangspunten, van veredeling en teelt tot handel en distributie.

De besproken onderwerpen zijn: internationaal, marktontwikkelingen en promotie, grondstoffen, kwaliteit en voedselveiligheid, arbeid en scholing, energie en milieu, innovatie en onderzoek.

Is de ruimte in Nederland toereikend om rendabel groenten bestemd voor de industriële verwerking te blijven telen, of wordt uitwijken naar andere teeltgebieden de enige optie? Hoe ontwikkelt zich de concurrentie tussen voedsel en biobrandstoffen? Schaalvergroting en internationaliseren van de sector beïnvloeden de verhouding in de sector, zowel richting teelt als de supermarkt. Kunnen bedrijven met verschillende strategische keuzes, concentratie, integratie of specialisatie inspelen op een veranderende markt of marktverhouding?

Wat zijn de ontwikkelingen op het gebied van markt en promotie? Zet de trend steeds minder groenten te eten zich voort bij de consument, of kunnen we daadwerkelijk een omslag bewerkstelligen? De consument is zich steeds meer bewust van de invloed van groenten en fruit op zijn gezondheid. Is door productverbetering en verbreding de consument met nieuwe producten en verrassende smaken te verleiden? Hoe zorgen we ervoor dat de consument

ook in de toekomst blindelings kan vertrouwen op de kwaliteit en voedselveiligheid van de verwerkte producten?

En hoe zit het straks op het gebied van milieu en energie? De vraag om natuurlijke hulpbronnen stijgt en de internationale concurrentie groeit. Kan de sector aansluiting vinden bij de ambities van de overheid op het gebied van duurzaamheid? Was er vroeger vrijwel alleen druk vanuit de milieuorganisaties, tegenwoordig zijn ook de retail en de consument steeds veeleisender. Hoe spelen we optimaal in op deze zaken?

Arbeid en scholing kennen momenteel nog knelpunten binnen de sector. Concurrentie met andere sectoren, verlies van kennis en ervaring door uitstroom van oudere werknemers, en een lage instroom van studenten in technische, agrarische en levensmiddelen opleidingen. Hoe motiveren we mensen om in de sector te gaan en te blijven werken?

Kortom: voor het behouden van een duurzame en rendabele sector zijn we al een eind op de goede weg, maar blijft het belangrijk te investeren en te innoveren. Er is nog een weg te gaan met vele mogelijkheden.

Dit visiedocument blijft niet steken in een visie alleen, maar mondt uit in een toekomstagenda en actieprogramma. Agenda en actieprogramma moeten bijdragen aan een gezonde ontwikkeling van de sector. Het Productschap Tuinbouw wil aan de hand van de toekomstagenda samen met de sector vormgeven aan de projecten in de actieprogramma's. Om deze initiatieven te realiseren is intensieve samenwerking tussen de verschillende partijen en met anderen sectoren nodig.

Wij hebben er het volste vertrouwen in dat dit gaat het lukken en dat de groenten- en fruitverwerkende industrie een mooie, duurzame en gezonde toekomst tegemoet gaat.

1

Sectoranalyse

De totale binnenlandse vraag naar verwerkte groenten- en fruitproducten is nu nog stabiel. In de Nederlandse supermarkten neemt het segment van koelverse gemaksproducten, vooral de voorbereide producten, enorm toe. Om zich te kunnen handhaven en verder te kunnen groeien zal de groenten- en fruitverwerkende industrie productinnovaties, nieuwe verwerkingstechnieken en verpakkingsconcepten moeten ontwikkelen. Hierbij staat de industrie voor de uitdaging om in te spelen op de veranderende markt en een steeds kritischer wordende consument.

De groenten- en fruitverwerkende industrie omvat

- Groenteconserven
- Champignonconserven
- Bevroren groenten en fruit
- Gedroogde groenten en fruit
- Tafelzuren
- Vruchtenconserven
- Vruchtensappen en vruchtensausen
- Jams en geleien
- Gekonfijte vruchten

In deze visie wordt uitgegaan van de verwerkende industrie in zijn geheel. Als in een segment zich specifieke ontwikkelingen voordoen, wordt hier afzonderlijk op ingegaan.

Internationaal

Na de Tweede Wereldoorlog was zelfvoorzienend zijn voor voedsel een belangrijk uitgangspunt in Europa. De nationale overheden bemoeiden zich met de productie van groenten en fruit door dit financieel te ondersteunen, waardoor de productie steeg. De producenten en handel hadden op het moment van het ontstaan van de EEG in 1957 (de voorloper van de EU) in eerste instantie grote weerstand tegen een gemeenschappelijke markt. Omdat landbouw een belangrijk onderdeel van de gehele economie en de sociale structuur was, werd uiteindelijk gekozen voor integratie met een gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB). Dit is tot op de dag van vandaag nog het geval in de EU van 27 lidstaten. Van oudsher was het GLB gericht op het veiligstellen van de voedselvoorziening met allerlei steunmaatregelen.

Vanaf de jaren 60 in de vorige eeuw groeit de tuinbouw explosief en de verwerkende industrie groeit mee. Er is een sterke logistieke afhankelijkheid tussen teelt en industrie, omdat de groenten na de oogst zo snel mogelijk moeten worden verwerkt. Op basis van productievolume hebben Frankrijk en Nederland binnen de EU een sterke positie in de groenteconservenindustrie. In de champignonconserven is Nederland, na China, de grootste producent ter wereld. België is qua volume verreweg de grootste producent van diepvriesgroenten ter wereld. Nicheproducten met een regionale afzetmarkt, zoals zuurkool worden in Nederland maar ook in Duitsland, Frankrijk en Oostenrijk geproduceerd. Veel steunmaatregelen van het GLB zijn onder druk van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) afgebouwd.

Liberalisering van de markt is gunstig mits dit evenwichtig en wederzijds gebeurt. Binnen de EU is het afgelopen decennium een omschakeling van overproductie van landbouwproducten naar marktgerichte productie in gang gezet. Binnen de huidige GLB steunregelingen zijn voor de industrie van belang:

- het invoercontingent voor champignonconserven uit China.
- de exportrestituties voor verwerkte producten op basis van groenten en fruit.

Markontwikkelingen

De belangrijkste afzetmarkt voor de Nederlandse industrie is de EU. Vergrijzing, kleinere gezinnen en een toename van immigranten beïnvloedt de bevolkingsopbouw. Het gemiddelde besteedbare inkomen in de EU stijgt, maar de totale consumptie van voedsel - gemeten in calorieën - neemt af. Daarbij blijkt dat de consumptie van groenten en fruit in Nederland achter blijft bij de aanbevolen hoeveelheid van twee ons groenten en twee stuks fruit per dag.

Consumenten hebben in toenemende mate behoefte aan gemak, zoals kant- en klaarproducten of eten buitenshuis. De toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen, de lagere tijdsbesteding aan het bereiden van het eten en een stijging van het besteedbare inkomen zijn hier de belangrijkste oorzaken van. De markt voor verse voorgesneden groente en fruit groeit enorm snel en er vinden veel productinnovaties plaats. Daarnaast neemt de interesse voor de gezondheid en het genieten toe. De aandacht voor gezond wordt nog versterkt doordat er maatschappelijk gezien meer aandacht is voor het probleem van overgewicht. De consument associeert gezondheid met vers. Tegenwoordig zijn veel verse producten door veredeling, andere teelttechnieken, verbeterde opslagcondities, snelle geconditioneerde logistiek en de internationalisering van de handel gedurende het gehele jaar verkrijgbaar. De sapindustrie speelt al volop op deze trends in met nieuwe producten zoals koelverse sappen, smoothies, drinkontbijt en “functional foods”.

Promotie

Door de snelle verwerkingstechnieken zijn verwerkte groenten en fruit een volwaardig alternatief voor het verse product. De producten bevatten niet alleen volop belangrijke voedingsstoffen, ze zijn veilig, gemakkelijk

en snel te bereiden. Ondanks bijkomende voordelen zoals gunstige prijs/kwaliteitverhoudingen en beschikbaarheid is het imago van verwerkte producten niet goed. Daarom is de industrie in 2006 een gerichte promotiecampagne voor het verbeteren van het imago van verwerkte groenten gestart. Dit is een EU samenwerkingsproject met België en Frankrijk geworden met als thema “Verwerkte groenten, lekker en gezonder dan je denkt” gestart. Ook binnen alle andere generieke promotie campagnes van het AGF Promotiebureau Nederland (AGFPN) worden verwerkte champignons, groenten en fruit genoemd als volwaardige alternatieven van het verse product.

Grondstoffen

De grondstoffen voor de industrie zijn afkomstig van verschillende bronnen. Het productieoppervlak van de contractteelt voor de verwerkte industrie in Nederland is redelijk stabiel, zo rond de 20.000 hectare. Er wordt gemiddeld ruim 500.000 ton groenten verwerkt tot conserven (60%), diepvries (25%), zuurkool of gedroogd product.

De belangrijkste producten zijn sperziebonen, spinazie, peen en doperwtten. Het klimaat heeft grote invloed op de opbrengst per hectare en de kwaliteit van het product. Bij de open teelt wil men de kostprijs verlagen door schaalvergroting en verregaande mechanisatie.

In de champignonteelt wordt de kostprijs bepaald door de kosten voor arbeid, energie, compost, milieueisen en voedselveiligheid. Om de stijgende kostprijs te compenseren is de productiviteit op de champignonbedrijven gestegen, zonder dat de vraag uit de markt toegenomen is. De rentabiliteit van de bedrijven kwam onder druk te staan, waardoor de afgelopen 10 jaar 60% van de productiebedrijven gestopt is. Het productieareaal nam daardoor af met 35%. In 2006

was het totale areaal 70 hectare, waarvan ruim de helft bestemd was voor de verwerkende industrie.

In Nederland wordt ruim 125.000 ton vers fruit verwerkt. Hiervan is appels met ruim 96.000 ton het grootste deel dat voornamelijk wordt verwerkt tot appelmoes. De rest van het fruit wordt verwerkt tot jam, marmelade en vruchtenpulp. Het aandeel verwerkt buitenlands fruit t.o.v. Nederlands fruit neemt licht toe. Het totale volume verwerkte vruchten is redelijk constant.

Sapconcentraten zijn de grondstof voor de sapfabrikanten. Deze concentraten worden geïmporteerd uit verschillende landen. De inkoopprijs van sapconcentraat wordt bepaald op de wereldmarkt. Met Rotterdam en Antwerpen als belangrijkste invoerhavens spelen zowel de importeurs als de fabrikanten een rol van betekenis in de EU en nabijgelegen afzetmarkten. De sapfabrikanten kunnen snel inspelen op wensen van afnemers op het gebied van zowel samenstelling van het vruchten-sap als de verpakking.

De factoren die van invloed zijn op de prijs van de grondstoffen zijn:

- De stijgende vraag van de consument naar verse en voorbewerkte producten werkt door in de inkoopprijs voor de industrie;
- Structureel hogere prijzen voor maïs en graan op de vrije markt gaan ten koste van het areaal voor de contractteelt van industriegroenten;
- Extreme klimaatcondities, die productieschade kunnen veroorzaken;
- Het belang van betrouwbare levering en een uniforme en hoge kwaliteit;
- De mate van samenwerking in de keten, welke van invloed is op de efficiency.

Arbeid en scholing

De afgelopen 10 jaar neemt het totale aantal bedrijven in de sector langzaam af maar de gemiddelde grootte afgemeten aan zowel de omzet als het aantal werknemers stijgt licht. Volgens de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) waren er in 2006 in 110 groenten- en fruitverwerkende bedrijven 5845 fulltime-equivalent (fte) werkzaam. In de sappenindustrie 574 fte. Door piekperiodes en het inhuren van tijdelijke krachten komt dit overeen met 9000 personen. Schaalvergroting is vooral in de champignonsector snel gegaan. De verwachting is dat schaalvergroting ook bij andere productgroepen doorzet.

De verwachting is dat voor elke productgroep enkele bedrijven zullen overblijven.

Retailer als belangrijkste afzetkanaal

Supermarkten zijn het belangrijkste afzetkanaal voor (verwerkte) groenten en fruit. Dit geldt in Nederland en in de belangrijkste afzetmarkten Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. De EU-markt voor levensmiddelen wordt gedomineerd door ruim tien grote supermarktketens. Schaalvergroting van supermarktketens wordt veroorzaakt door fusies, overnames. Het individuele supermarktfiliaal wordt groter om aan de consument een breed assortiment te kunnen bieden. De supermarktketens gebruiken hun dominante positie op de markt om hoge eisen aan hun leveranciers te stellen. Dit uit zich in onderhandelingen over de inkooprijzen en kwantiteiten, maar kwaliteitsborging, leveringszekerheid en flexibiliteit zijn van belang en worden contractueel vastgelegd.

De beschikbare ruimte in de Nederlandse supermarkt voor conserven- en diepvriesproducten is vrij constant. In de supermarkt neemt het aantal huismerkproducten toe, dit gaat ten koste van merkproducten. Onder druk

Kwaliteit en voedselveiligheid

Onder druk van verschillende incidenten heeft voedselveiligheid bij de voedingsmiddelenindustrie en de overheid prioriteit gekregen. Voedselveiligheid is in tegenstelling tot voedselkwaliteit geen concurrentiemiddel. De Codex Alimentarius (Codex) is het belangrijkste internationale orgaan voor voedselveiligheid. Het is opgericht door twee organisaties uit de Verenigde Naties, de Food and Agricultural Organization (FAO) en de World Health Organization (WHO). Voor het uitgebreide stelsel van de EU wetgeving op het gebied van voedselveiligheid worden de Codex normen als referentiepunt genomen.

De EU stelt zeer strenge eisen aan de voedselveiligheid van levensmiddelen. Het traceren binnen de keten en het certificeren van de hele keten zijn daarin steeds belangrijker geworden, ook omdat productaansprakelijkheid een steeds grotere betekenis heeft. Ketenbrede veiligheids garanties en kwaliteitsborging worden een absolute leveringsvoorwaarde en zijn over een aantal jaren volkomen vanzelfsprekend.

Ketensamenwerking tussen teelt en industrie is geformaliseerd in het Platform Industriegroenten. In het Platform Industriegroenten zijn de eisen voor het voedselveiligheidscertificaat industriegroenten vastgesteld. Dit certificaat is als hygiëncode goedgekeurd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en hiermee is invulling gegeven aan de EU hygiëneverordening.

Verwerkte groenten en fruit zijn door hun behandeling veilig voedsel. De kans op microbiële besmetting is bijvoorbeeld zeer klein. De twee andere belangrijke voedselveiligheidsrisico's, fysieke en chemische verontreiniging, zijn door de industrie en de grondstoffeleveranciers uitgewerkt in certificeerregelingen. Gedurende het gehele verwerkingsproces wordt inten-

sief gecontroleerd. Door verbeterde teelttechnieken en gerichte toedieningmethoden is bijvoorbeeld het gebruik van gewasbeschermingmiddelen afgenomen.

Het etiket is een belangrijk communicatiemiddel van de producent met de consument. Ook op dit punt is er veel EU wetgeving, die is overgenomen in o.a. Warenwetbesluit Etikettering Levensmiddelen. Uitgangspunt is dat etikettering, claims, reclame-uitingen en presentaties van het product de consument nooit mogen misleiden. In juli 2007 is in de EU de Verordening voedings- en gezondheidsclaims voor levensmiddelen van kracht geworden. Deze verordening biedt de sector mogelijkheden om zich in de markt te onderscheiden. Groenten en fruit zijn van nature producten met gunstige voedingsstoffen zoals veel vezels, mineralen en vitamines en geen vetten. De opname van deze voedingsstoffen uit de voeding door het lichaam is bij verwerkte groenten en fruit gunstiger. Dit is een kans voor de sector, zeker gezien de brede maatschappelijk aandacht voor gezonde voeding en overgewicht.

Ook zijn er in de Europese Vereniging voor Groenten en Fruit Verwerkende Industrie (OEITFL) afspraken gemaakt voor de conserven om eerlijke handel te bevorderen. Dit betreft het uitlekgewicht, benamingen en toleranties. Tafelzuren hebben een praktijkcode gemaakt in de FIC Europe, de federatie van kruiden en sauzenindustrie. Voor vruchtensappen en nectars is er een internationale code opgesteld door de Europese vereniging van producenten van vruchtensappen, de AIJN. Er zijn nog twee nationale regelingen opgesteld door het PT; een kwaliteitsvoorschrift appelmoes en het uitlekgewicht van zuurkool en champignons.

Milieu en energie

In 2001 is een meerjaren afspraak (MJA) voor het verbeteren van de energie-efficiency van de industriesector gemaakt. Dit is een overeenkomst tussen de VIGEF, het PT, het Ministerie van LNV en individuele bedrijven. Deze MJA loopt tot en met 2012. De deelnemende bedrijven vertegenwoordigen 80% van de omzet van de sector. De industrie kent veel verschillende type verwerkingstechnieken met bijbehorende processtappen. Voorbeelden zijn drogen, invriezen, blancheren, spoelen, verpakken en steriliseren.

Het energiegebruik verschilt per bedrijf aanzienlijk. Een diepvriesfabrikant gebruikt 66% elektriciteit en 34% gas. Voor het drogen van groenten en fruit is de verhouding 18% elektriciteit en 82% gas.

Met de stijgende energieprijzen neemt het aandeel van energie in de kostprijs toe en wordt het aantrekkelijker om energie te besparen.

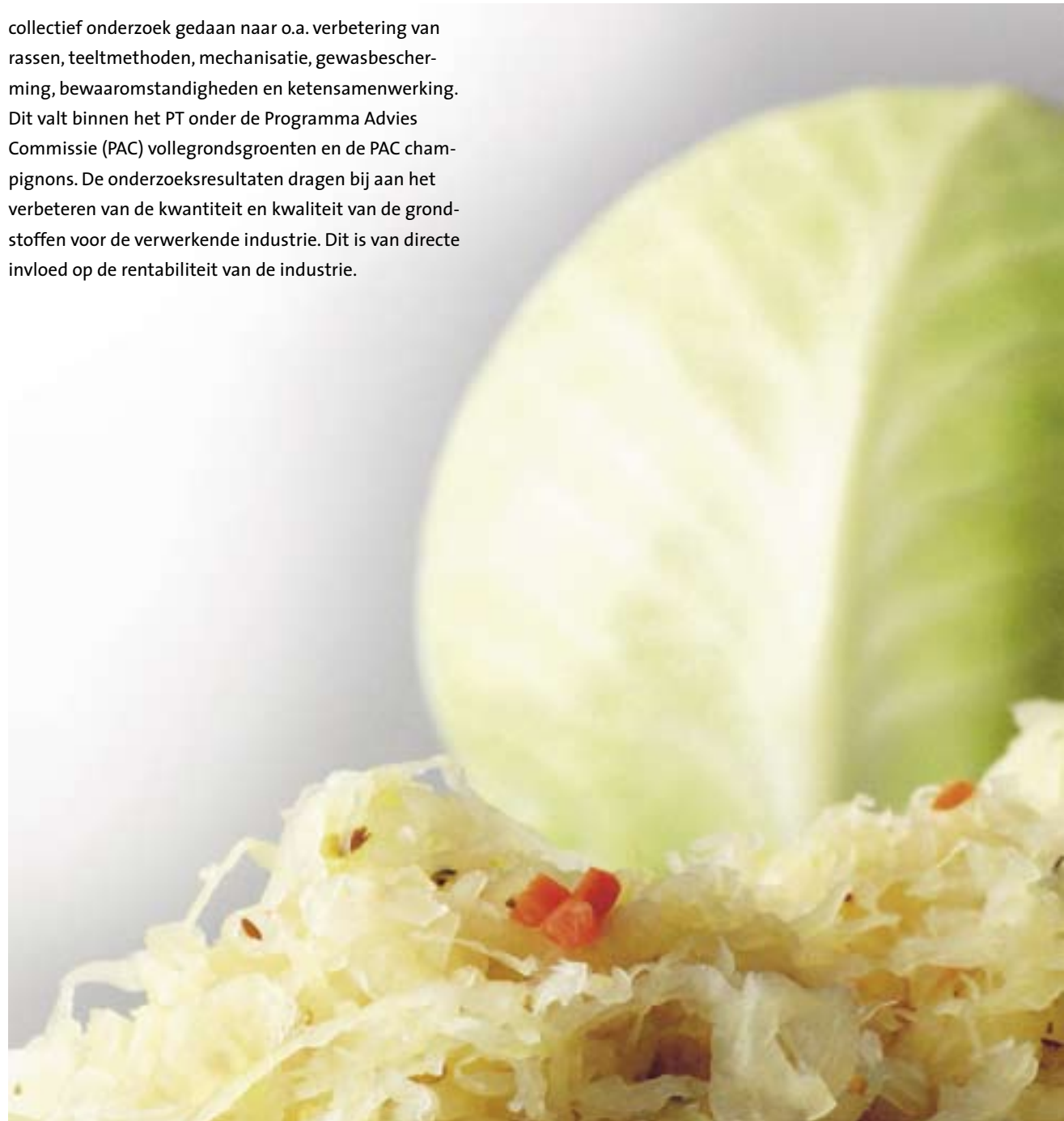
Binnen de MJA verplichten de bedrijven zich om systematisch energiebesparingsmaatregelen in te voeren en een energiebesparingsplan op te stellen. Op basis van de individuele energiebesparingsplannen is een sector-meerjarenplan opgesteld voor 2005-2008. In 2006 is de totale energie-efficiency verbeterd met 4,8% ten opzichte van 2005.

Innovatie en onderzoek

Innovaties op het gebied van productontwikkeling en verpakkingsconcepten zijn bedrijfgebonden en competitief. Vanuit collectieve middelen zijn enkele precompetitieve onderzoeken gefinancierd zoals valorisatie van reststromen, het hergebruik van water en het ontwikkelen van nieuwe verwerkingstechnieken voor conserven.

Naast het onderzoek direct gekoppeld aan de industrie wordt in de vollegrondsgroenten- en champignon sector

collectief onderzoek gedaan naar o.a. verbetering van rassen, teeltmethoden, mechanisatie, gewasbescherming, bewaaromstandigheden en ketensamenwerking. Dit valt binnen het PT onder de Programma Advies Commissie (PAC) vollegrondsgroenten en de PAC champignons. De onderzoeksresultaten dragen bij aan het verbeteren van de kwantiteit en kwaliteit van de grondstoffen voor de verwerkende industrie. Dit is van directe invloed op de rentabiliteit van de industrie.

2

Ontwikkelingen

De schaalvergroting in de verwerkende industrie zet door en het aantal bedrijven dat deel uit maakt van een internationaal concern neemt toe. Deze concerns kunnen zijn opgebouwd uit bedrijven met gelijksoortige activiteiten zoals nu het geval is bij de diepvriesgroenten of juist uit bedrijven met diverse activiteiten, de multinationals (bijv. Unilever). De supermarktketens versterken hun inkoopmacht door het vormen van internationale inkoopcombinaties, die internationale tenders uitschrijven. In de tenderprocedures is leveringszekerheid van een groot volume de belangrijkste factor in de prijsbepaling. Een minimale grootte en goed logistiek serviceniveau zijn belangrijke leveringsvoorwaarden. In de concerns wordt de synergie gehaald uit gezamenlijke inkoopmacht van grondstoffen, Research & Development (R&D) activiteiten, logistiek en een aanvullend productenpakket.

Naast horizontale schaalvergroting vindt ook verticale integratie in de keten plaats. Door de veredeling, teelt en verwerking in één concern samen te brengen, zijn innovaties mogelijk. Met een integrale ketensamenwerking kan bijvoorbeeld worden ingespeeld op de gezondheidstrend door veredeling op inhoudsstoffen in groenten. Bij een intensieve ketensamenwerking of volledig geïntegreerde keten is door exclusiviteit het concurrentievoordeel groter. De terugverdiendtijd van een productinnovatie is langer.

Op de afzetmarkt is ook ruimte voor bedrijven die zich richten op nicheproducten. Dit kunnen producenten zijn, die inspelen op seizoensproducten, streekproducten,

culinaire specialiteiten, smaakvarianten of vergeten groenten. Hierbij hoort een marketingstrategie waarbij niet de concurrentie wordt aangegaan met de A-merken in het supermarktschap maar andere verkooppunten worden gezocht en benut. Dit zijn bijvoorbeeld speciaalzaken, streekmarkten, kookwinkels, restaurants en boerenwinkels. Op deze verkooppunten wordt vooral ingespeeld op de beleving van de consument. Men is bereid meer te betalen voor deze nicheproducten.

De hierboven geschetste ontwikkelingen over concentratie, integratie en specialisatie gelden voor zowel de producenten van eindproduct als de business-to-business bedrijven.

Schaalvergroting en internationalisering beïnvloeden de rol van de nationale brancheverenigingen VIGEF en het PT; het draagvlak voor collectieve arrangementen kalft af. De inzet van collectieve middelen verandert en op basis van een intensieve dialoog met de bedrijven wordt bepaald waar deze inzet op wordt gepleegd.

Internationaal

De belangrijkste afzetmarkt voor de verwerkende industrie is de EU. De EU kan er voor kiezen steeds meer bilaterale vrijhandelsverdragen te sluiten met derde landen bij het voortdurend vastlopen van de WTO onderhandelingen.

Een duidelijke ontwikkeling is dat met de afbouw van de tarifaire handelsbelemmering (steunmaatregelen) het belang van de non-tarifaire handelsbelemmering toeneemt. Voor de verwerkende industrie kunnen dit bijvoorbeeld kwaliteits- en voedselveiligheidseisen bij

import uit of export naar een derde land zijn. Het belang van de Codex als international overleg forum en een belangrijk platform om de standaarden zoveel mogelijk te harmoniseren neemt toe. De prijzen van grondstoffen voor de verwerkende industrie worden steeds meer op de wereldmarkt bepaald.

De EU steunmaatregelen van het GLB zullen op termijn wegvallen. Hierdoor kunnen champignonconserven uit China vrij worden ingevoerd in de EU. China is nu de grootste exporteur van agrarische producten ter wereld. Door het stijgen van de inkomens en welvaart groeit de vraag in China onevenredig snel. China wordt een netto importeur van voedsel.

Marktontwikkelingen en promotie

Gezondheid, gemak en genieten (de drie G's) zijn dé consumententrends. Gedegen kennis van de (locale) afzetmarkt en consument is voor de verwerkende industrie heel belangrijk. De verschillen in smaak van de consument, het type verkooppunten, de eetgewoontes, de demografische ontwikkelingen binnen de EU zijn enorm groot. Naast de drie G's zijn in EU de trends puur en natuurlijk en authentiek en nostalgie in opkomst. Uiteindelijk is de smaak van het product bepalend of een consument te verleiden is tot een vervolgaankoop. Het product moet gewoon lekker zijn.

De Nederlandse bevolking vergrijsst en het aandeel van niet-westerse allochtonen neemt toe. Het aantal één- en tweepersoonshuishoudens stijgt. De individualisering van de maatschappij zet verder door. De gewoontes van

het bereiden en gebruiken van de maaltijd veranderen. Men eet op verschillende tijdstippen en vaker verschillende producten. Een grote keuzevrijheid is de norm. De welvaart stijgt en de “out-of-home” markt groeit gestaag door. De industrie heeft hierop ingespeeld met portiegroottes, gemakverpakkingen, combinatiemaaltijden en cateringproducten. Op het terrein van speciale gezonde voeding voor ouderen, zieken en jonge kinderen liggen er voor de verwerkende industrie kansen. De industrie kan niet alleen inspelen op de institutionele out-of home markt (verzorgingshuizen, ziekenhuizen) maar ook bijvoorbeeld peutervoeding en sportvoeding.

De A-merken produceren en introduceren de productinnovaties in het winkelschap. Echter de terugverdientijd van productinnovaties wordt steeds korter omdat privatelabel producenten snel de succesvolle markt-introducties kopiëren. Sneller innoveren dan de concurrent is de grote uitdaging.

Voor vruchtensappen groeit de EU markt nog steeds licht. De markt voor smoothies, vruchtenshots en vruchtensappen met een natuurlijk uiterlijk groeit relatief snel. De consument koopt ook producten met ‘superfruits’. Dit zijn vruchten met bijzondere nutriënten of hoge gehalten van nutriënten met gezondheidsbevorderende eigenschappen. Het grote aantal productinnovaties op basis van fruit dat inspeelt op alle drie de G's is in het voordeel van de totale afzet van fruit.

Door de aandacht voor gezondheid van de consument zal de totale consumptie van groenten en fruit licht stijgen. Ook de verwerkende industrie profiteert van deze toename. De fruitverwerkende industrie en de producenten van gezonde gemakproducten met een vers uiterlijk profiteren het meest van de stijging.

Grondstoffen

Groenten

De klimatologische omstandigheden en vruchtbare grond in Nederland zijn gunstig voor de teelt van vollegrondsgroenten voor de be- en verwerking. Door de fysieke koppeling van de teelt aan de snelle verwerking van de groenten zal de groenteverwerkende industrie in Nederland blijven. De verwerkende industrie heeft wat betreft de inkoop van de grondstoffen veel concurrentie van de bewerkende industrie. De vraag naar koelvers- en gemakproducten zal blijven stijgen. De winstmarge op de bewerkte producten is relatief hoog.

De teeltbedrijven zullen groter worden om een volume-product tegen zo laag mogelijke kostprijs te kunnen produceren. De prijs van vollegrondsgroenten komt door een aantal ontwikkelingen onder druk te staan:

1. Door de druk op gebruik van grond en de hogere eisen aan het milieu zal de prijs van grondstof stijgen.
2. Bij een stijgende prijs op de wereldmarkt voor granen en maïs wordt het voor een industriegroenteteler aantrekkelijker om te kiezen voor deze minder bewerkelijke teelten.
3. Stimulerende maatregelen van de overheid voor de teelt van gewassen voor de productie van biobrandstoffen zijn ook van invloed op het aanbod van vollegrondsgroenten.

De industrie zal, om verzekerd te zijn van grondstoffen, telers aan zich moeten binden met aantrekkelijk contractvoorwaarden. Naast een betere prijs zijn in de contractvoorwaarden afspraken over langdurige en duurzame samenwerking voor beiden partijen, teelt en industrie, van belang.

Champignons

Het aantal telers, dat voor de industrie produceert, zal door schaalvergroting om op productiekosten te besparen afnemen. Telers en de verwerkende industrie gaan nauwer samenwerken om de productie beter af te stemmen op de vraag uit de markt. De prijsvorming van het eindproduct moet worden verbeterd om te kunnen overleven. Om dit te realiseren moet niet alleen naar het volume worden gekeken maar zijn ook productverbreding en productinnovaties van cruciaal belang.

Fruit

De grondstoffen voor de fruitverwerkende industrie komen als halffabrikaat in verschillende vormen ons land binnen zoals gedroogd, pulp, diepgevroren en concentraat. Deze halffabrikaten kunnen over de gehele wereld worden ingekocht. In tegenstelling tot groenten is er geen fysieke koppeling tussen de fruitteelt en de verwerking. Als vestigingsplaats voor de fruitverwerkende industrie is Nederland door de geografische ligging aantrekkelijk. De aanvoer van grondstoffen via zeehavens wordt gecombineerd met goede distributiefaciliteiten naar belangrijke afzetmarkten. Door de hoge vervoerkosten is het voor sapfabrikanten aantrekkelijk om na het afvullen in de buurt van de belangrijkste afzetmarkten te zijn gevestigd.

Door de groeiende vraag naar vruchtensappen in opkomende markten (Rusland, India en China) zullen de prijzen van het concentraat van sinaasappels en appels stijgen. Schaalvergroting zet ook door bij de aanbieders van concentraat en er blijven er slecht enkele over. Nieuwe tropische fruitsoorten staan in de belangstelling door hun vermeende gezondheidseffecten, maar deze extracten zullen door beperkte productiecapaciteit relatief duur zijn.

Kwaliteit en voedselveiligheid

Voedselveiligheid, tracking & tracing van grond tot bord en kwaliteit zijn absolute leveringsvoorwaarden geworden. In de hele productieketen vinden intensieve controles plaats. Door toepassing van ICT en standaardisering is het geheel aan kwaliteits- en borgingsystemen en de data-uitwisseling tussen schakels in de keten verbeterd en geoptimaliseerd.

De overheid zal zich verder terugtrekken op het terrein van controles. Door tekort aan personeel bij de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) wordt er door de overheid steeds meer invulling gegeven aan “toezicht op controle”. De overheid maakt een omslag van het uitvoeren van partij- en productcontroles naar systeemcontroles. Bedrijven die hun zaken goed geregeld hebben worden minder gecontroleerd. Bij overtredingen wordt er door de VWA harder opgetreden en deze overtredingen worden op het Internet openbaar gemaakt.

De uitwerking van de claimverordening heeft een gunstig effect op de etikettering van de verwerkte groenten en fruit. Het totale aantal claims op de verpakkingen is verminderd en de kwaliteit van de claim is verbeterd. De consument weet dat de claims zijn onderbouwd en voelt zich beter geïnformeerd.

Duurzaam

Duurzaamheid wordt een voorwaarde voor levering van product aan de grote retailketens. De drie P's, people planet en profit, moeten steviger verankerd worden in de bedrijfsvoering. De afnemer en consument eisen transparantie over het duurzaamheidsbeleid van de ondernemingen. De kritische consument wil op het moment van aankoop weten welke impact het bereiden van het product op het milieu heeft gehad. Het inbedden van duurzaamheid is niet alleen goed voor

het imago van het bedrijf maar is ook economisch interessant. Besparingen van grondstoffen, verpakkingsmateriaal, vervoerskosten en energie leveren direct winst op voor het bedrijf.

Arbeid en scholing

Het vinden en behouden van gekwalificeerd personeel is nu al lastig en zal de komende jaren alleen maar moeilijker worden. Huidige werknemers gaan met pensioen en hiermee verdwijnt veel kennis en ervaring. De instroom van schoolverlaters met een technische, agrarische of levensmiddelen opleiding is laag op alle niveaus. De concurrentie tussen de verschillende MKB sectoren om personeel zal toenemen. De ondernemer moet zich ook op het gebied van arbeidsvoorwaarden van zijn concurrent onderscheiden. Bij arbeidsvoorwaarden spelen ook zaken als aandacht voor arbeidsvreugde, persoonlijke ontwikkeling en balans tussen privé en werk een steeds grotere rol. Op de werkvloer vindt er een omslag plaats van handwerk naar hoofdwerk. Dit vraagt om inzet van werkgevers op “een leven lang leren”. Waar mogelijk kan door mechanisatie en innovaties de inzet van arbeid worden vervangen of het werk worden verlicht maar dit lost het nijpende probleem van tekort aan personeel niet op.

Milieu en energie

De vraag om de natuurlijke hulpbronnen stijgt enorm en de internationale concurrentie groeit. Het gebruik van duurzame energiebronnen en innovaties op energiegebied worden steeds aantrekkelijker. De ambities van de nationale overheid en de EU op het terrein van energie zijn zeer hoog. De consument zal meer aandacht krijgen voor de omgeving en het milieu, waardoor de vraag naar biologische- en streekproducten zal stijgen. Ook gaat de sector onder druk van de supermarkten aan de slag om de integrale milieu-impact op moment van

aankoop zichtbaar te maken voor de consument (CO₂-footprint).

De gewassen voor biobrandstoffen kunnen op schrale grond worden geteeld, maar door de concurrentie om landbouwgrond voor granen en maïs zal dit indirect de prijzen van grondstoffen voor de industrie opdrijven.

Innovatie en onderzoek

Nieuwe verwerkingstechnieken waarbij het product wel een vers uiterlijk en dito beleving voor de consument heeft worden ontwikkeld. Door nieuwe verpakkingsconcepten en verwerkingstechnieken vervaagt de grens tussen bewerkte- en verwerkte groenten. Investeren in R&D is voor bedrijven essentieel. Effecten op de gezondheid van verwerkte groenten en fruit is een belangrijk en nog relatief onontgonnen terrein van onderzoek.

3

Toekomstbeelden 2016

Internationaal

De steunmaatregelen binnen het GLB zijn onder druk van de WTO onderhandelingen afgeschaft. De champignonverwerkende industrie heeft, ondanks de afschaffing van het EU import contingent, de vooraanstaande positie op de exportmarkt behouden. Binnen het GLB zijn de financiële middelen van GMO groenten en fruit verschoven naar plattelandsontwikkeling. Schaalvergroting heeft doorgezet en 90% van de verwerkende industrie is onderdeel van een internationaal opererend bedrijf. De afzet van de producten blijft echter relatief lokaal ondermeer door stijging vervoerkosten en de specifieke kennis van de locale afzetmarkt.

Initiatieven tot nu toe:

- GMO groenten en fruit herziening 2007
- Lobby via internationale brancheorganisatie

Marktontwikkelingen en promotie

De consument eet voldoende groenten en fruit. Het eten van groenten en fruit is voor de consument gemakkelijker en toegankelijker geworden door middel van productontwikkeling en een optimaal aanbod. Door productverbetering en verbreding, met een sterke focus op smaak, wordt de “out-of-home” markt optimaal bediend. Daarnaast beschikt de consument over voldoende informatie over de bereiding van groenten en fruit. Het imago van verwerkte groenten en fruit is verbeterd door nieuwe toepassingen en vergroting van kennis van de consument over voedingswaarde van verwerkte producten.

Goed gedrag en bewust gezond leven van de consument wordt beloond door zowel overheid, verzekeringsmaatschappijen als de werkgevers.

Initiatieven tot nu toe:

- Stimuleren consumptie van- en kennis over groenten en fruit: schoolgroenten en smaaklessen, Ik Kies Bewust.
- De drempel om groenten en fruit te eten verlagen: werkfruit, het rondreizend kooktheater freshfactory “verwerkte groenten: lekkerder en gezonder dan je denkt.”
Daarnaast zijn er diverse initiatieven ontplooid op het gebied van productontwikkeling: stoommaaltijden, knorrvie, fruitzday, wokgroenten.
- Markt en consumentenonderzoek groenten en fruit; jaarlijkse PT-enquête Industriële verwerking van verse groenten en fruit .
- Convenant Overgewicht.

Grondstoffen

Groentenverwerking

(conserven, zuurkool en drogen):

- cruciaal is de snelle verwerking van het product en daarmee een sterke band tussen industrie en teelt
- sterke ketensamenwerking (faire contractafspraken)
- betere voedingswaarde en smaak van product door samenwerking tussen industrie en veredeling
- prijs overige grondstoffen (graan, zuivel, vlees) stijgt

Fruitwerkende industrie

(jams, vruchtensappen, gedroogd)

- prijs (concentraat, bevroren fruit, suiker) wordt bepaald op de wereldmarkt

Kwaliteit en voedselveiligheid

Voedselveiligheid is zodanig geborgd dat het geen issue meer is. Ketenbrede veiligheids garanties zijn vanzelfsprekend, tracking & tracing is ketenbreed geborgd. Om de kwaliteit te garanderen zijn innovatieve verpakkingen ontwikkeld. De gezondheidsaspecten van groenten zijn nader onderzocht, de resultaten worden breed gecommuniceerd. De sector levert een actieve bijdrage aan gezondheidsproblemen t.g.v. voeding zoals obesitas en diabetes type 2.

Initiatieven tot nu toe:

- Via Productschappencommissie levensmiddelen wetgeving (PLW) in een vroeg stadium betrokken bij EU levensmiddelenwetgeving.
- In VIGEF Platform industrie groenten is er voor akkerbouw één voedselveiligheidscertificaat akkerbouw (VVAK) opgesteld.
- Food Compass, onafhankelijk, landelijk en op risico analyse gebaseerd residu onderzoek.
- Early Warning & Response System: informatiesysteem waarin de resultaten van de residu analyses zijn opgenomen en waarin de MRL's van verschillende product/ gewascombinaties te vinden zijn.
- Internationale Code of Practices opgesteld door AIJN, OEITFL .
- Best Fresh Functional Food: een betrouwbaar hulpmiddel om over functionele inhoudstoffen van producten uit de tuinbouw te communiceren.

Arbeid en scholing

De verwerkende industrie heeft de beschikking over een grote vaste kern werknemers, die zich graag aan het bedrijf bindt. De sector is aantrekkelijk voor young professionals. De laaggeschoolde werknemer wordt door de ontwikkelingsmogelijkheden aangetrokken. Inleenarbeid blijft beperkt tot piekperiodes.

Initiatieven tot nu toe:

- Stof pak 't aan: vergroten van het bewustzijn over de gevolgen van blootstelling aan agrarisch stof.
- Groenwerk(t): er is voor iedereen een aantrekkelijke baan in de tuinbouw.
- De human capital roadmap Food en Nutrition.
- Leren met Toekomst: ondernemers, onderzoek en onderwijs werken samen aan de constructie en de circulatie van kennis voor duurzame landbouw.
- Toekomstverkenning : zonder arbeid geen groenten en fruit.
- De arbeidsmarktmonitor.

Milieu en energie

Aansluiten bij kabinetsplan 'Schoon en Zuinig'-2020 ambitie:

- Aandeel duurzame energie 20%.
- Nieuwe bedrijfsgebouwen worden energie neutraal opgeleverd.
- 2% energie besparing per jaar is tot 2016 een besparing van 16%.
- Emissie van broeikasgassen is in 2020 30% minder dan in 1990.

De productie van grondstoffen voor biobrandstof gebeurt op een verantwoorde wijze en er is geen competitie tussen voedsel en biobrandstof. Het "geen- afval-principe" is breed uitgewerkt door de industrie.

Initiatieven tot nu toe:

- Meerjarenafspraak Energie 2 (MJA2) groenten en fruitverwerkende industrie met een looptijd 2012.
- Haalbaarheids studie warmte- en koude opslag.
- Valorisatie reststromen.
- Vermindering emissie naar bodem, water en atmosfeer: Nutriënten Waterproof, emissieloze systemen voor nutriënten. De Smaak van Morgen, emissieloze systemen voor gewasbeschermingsmiddelen. Ontwikkeling teeltsystemen los van de grond, nieuwe toedieningstechnieken voor gewasbeschermingsmiddelen.
- Onderzoek naar alternatieven voor chemische gewasbeschermingsmiddelen.
- CO₂ label: Ontwikkelen van een internationaal geaccepteerd protocol voor het bepalen van de emissie van CO₂ en overige broeikasgassen van producten in de keten.

Innovatie en onderzoek

- Door productinnovaties is het marktsegment (= ruimte in het winkelschap) van de verwerkende industrie vergroot in 2016 ten opzichte van 2007
- Nieuwe conserverings-, verpakkings- en verwerkings-technieken hebben de grens vervaagd tussen verwerkt en vers .

Initiatieven tot nu toe:

- Onderzoek naar voedingswaarden verwerkte groenten en fruit na bereiding op het bord.
- Jaarlijks literatuuronderzoek (OEITFL) naar nieuwe verwerkingstechnieken voor groenten en fruit.
- Innovatieprogramma's Food en Nutriion Delta en Flowers & Food.

4

Toekomstagenda vollegrondsgroenten en verwerkende industrie 2008-2016

De projecten in de onderstaande actieprogramma's zijn ingedeeld per thema. Het overzicht bevat nieuwe initiatieven en ideeën. Binnen de projecten zal zoveel mogelijk worden aangesloten bij bestaande initiatieven. Gestreefd wordt naar een doelmatige en efficiënte uitwerking van de projecten. Heeft u nog vragen of suggesties neem contact op met het Productschap Tuinbouw, mail info@tuinbouw.nl.

Het actieprogramma is een "levend" document. Er is getracht de ketenpartijen zo goed mogelijk te benoemen, echter er kunnen bij projecten ketenpartners ontbreken die wel bij het project betrokken moeten worden. Onder brancheorganisaties worden zowel de werknemers- als de werkgeversorganisaties verstaan.

Internationaal

Projecten	Doelstelling 2008-2012	Doelstelling 2012-2016	Ketenpartners	Rol PT*
Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) gelden	Mogelijkheden benutting POP gelden in beeld brengen en waar mogelijk wijzigingen in regelingen aanbrengen ten gunste van de telers.	Telers en ook overige MKB bedrijven kunnen gebruikmaken van POP regelingen.	LNV, Brancheorganisaties	Participant
Ontsluiten informatie subsidie-mogelijkheden	Ontwikkelen website met links naar nationale en internationale subsidie informatie voor de tuinbouwsector.	Verbreden website naar andere agrarische sectoren.	Brancheorganisaties, overheid, overige productschappen	Initiator en mede-financier
Telersverenigingen	Meer vollegrondsgroentelers aangesloten bij telersverenigingen door voorlichting over voordelen voor telersverenigingen in het kader van GMO subsidie (informatieloket).	Meer telers verenigd in telersverenigingen.	LNV, Brancheorganisaties	-
Concurrentie voedsel en biobrandstof	Geen oneerlijke concurrentie tussen voedsel en grondstoffen voor de biobrandstof (belangenbehartiging).	Geen oneerlijke concurrentie tussen voedsel en grondstoffen voor de biobrandstof. Duurzame balans tussen economie, ecologie en ethiek. Voorkomen internationale handelsbelemmeringen.	LNV, VROM, EZ, (inter)nationale branche organisaties, andere productschappen	Participant
Non tarifaire handelsbelemmeringen	Voorkomen internationale handelsbelemmeringen. Reageren op b.v. EU- en WTO/ SPS notificaties.	Reageren op b.v. EU- en WTO/ SPS notificaties.	Overheid, (inter)nationale branche organisaties, andere productschappen	Participant

* Initiator: de partij die het initiatief neemt om het project op te starten
 Participant: deelnemer aan het project
 Mede-financier: inzet van mensen en/of middelen in het project

Markt en promotie

Projecten	Doelstelling 2008-2012	Doelstelling 2012-2016	Ketenpartners	Rol PT
Programma gezondheid				
Ontsluiten data inhoudstoffen groenten en fruit via nationale food databank	Aansluiten bij nationale databank waarin alle informatie over de inhoudsstoffen van voedingsmiddelen te vinden is. Conform internationale standaard. De informatie is via een online applicatie beschikbaar.	Uitbouwen van de functie van de databank richting de consument. Informatie in supermarkten beschikbaar via combinatie barcode producten en klantenpas. Personalised food info.	Andere productschappen, brancheorganisaties, voedingscentrum en bedrijven	Initiator en mede-financier
Het gebruik van groenten en fruit binnen de out-of-home marktsegmenten vergroten	Marktkansen in kaart brengen. Beschikbare informatie vertalen naar de praktijk.	Een gezonde snack/maaltijd moet makkelijk beschikbaar zijn.	Bedrijven, brancheorganisaties inclusief uit de horeca, VWS.	Participant en mede-financier
Consumentenonderzoek innovaties verwerkte G&F en verse vollegrondsgroenten	In kaart brengen marktkansen innovaties/nieuwe concepten. Hoe maken we consumptie van groenten en fruit zo makkelijk mogelijk voor de consument? Nieuwe eetmomenten, nieuwe toepassingen (b.v. grondstof voor medicijnen).	Vertalen kansen naar de praktijk, marktsegmentatie.	Brancheorganisaties, AGFPN	Initiator en mede-financier
Consumentenonderzoek informatie-verstrekking groenten	Onderzoeken voor welke informatie de consument gevoelig is en hoe de consument de gewenste informatie graag wil ontvangen. Informatie over bereiding op product aanbrenge.	Resultaten vertalen naar praktijk.	AGFPN, brancheorganisaties	Initiator en mede-financier
Communicatie positieve gezondheidsaspecten groenten en fruit	Optimaal gebruik maken van mogelijkheden claimverordening . Analyse inhoudsstoffen voor voedingsclaims (bevat..., rijk aan.... % dagelijkse hoeveelheid).	Onderbouwing gezondheidsclaims.	AGFPN, brancheorganisaties en bedrijven	Participant
Stimuleren gezondheid consument door aankoop groenten en fruit aantrekkelijker te maken	Consumentenprijs groenten en fruit verlagen door subsidies op groenten en fruit/verlaging c.q. afschaffing belasting op groenten en fruit. Daarnaast verhogen van belasting op producten met veel vet, suiker etc.	Goed gedrag en een bewust gezonde levensstijl wordt beloond door overheid, verzekeringsmaatschappijen en werkgevers.	LNV, VWS, brancheorganisaties, verzekeringsmaatschappijen	Participant
Stimuleren consumptie groenten en fruit (bij jongeren)	<ul style="list-style-type: none"> Inspelen op lifestyle jeugd. Benutten Hyves, MSN, secondlife voor verbetering van het imago van groenten en fruit en stimuleren consumptie door voedingskennis. Uitbreiden schoolgruuten. Aanstellen ketenmanager schoolfruit. Optimaal gebruik maken EU subsidies en promotiefondsen. 	Consumptie groenten en fruit (onder jongeren) verbeterd.	AGFPN, VWS, EU, Voedingscentrum	Initiator en mede-financier
Voedingskunde opnemen in lesprogramma	Ontwikkelen lespakketten voor onderwijs over voeding op de basisschool en middelbare school.	Alle basisscholen en middelbare scholen in Nederland geven les over voeding.	OCW, VWS, LNV	Participant

Markt en promotie

Projecten	Doelstelling 2008-2012	Doelstelling 2012-2016	Ketenpartners	Rol PT
Nieuw winkelconcept	Ontwikkeling health shops waarin de omgeving de consument prikkelt om lekkere en gezonde producten te kopen. Betere clustering/category management van groenten binnen de reguliere supermarktkanalen.	Nieuwe gezonde winkelconcepten zijn een feit.	Brancheorganisaties	Participant
Convenant overgewicht	Actieve bijdrage van de sector en individuele bedrijven aan het oplossen van gezondheidsproblemen als gevolg van ongezonde voeding en te weinig beweging.	Stabilisatie t.o.v. 2005 van aantal volwassenen met overgewicht en minder kinderen met overgewicht.	Voedingscentrum, brancheorganisaties, organisaties buiten de agrarische sector (sportbonden etc), AGFPN, overheid	Participant en mede-financier
Convenant of task force zout	Geleidelijk verminderen van het zout in groenteconserven. Aansluiten bij beleid VWS en Task force Zout FNLI.	Geleidelijk verminderen van het zout in groenteconserven.	Brancheorganisaties en bedrijven	Participant

Programma imago

Verbetering smaak en kwaliteit	Opstellen integraal programma. Aansluiten bij bestaande initiatieven (F&F, TGG, FND, restaurant van de toekomst).	Programma loopt.	Brancheorganisaties, onderzoeksinstituten, bedrijven	Initiator, mede-financier
Optimaal gebruik maken promotiefondsen EU	EU Promotiegelden o.a. voor schoolfruit optimaal benut.	Financiering van EU voor schoolfruit gecontinueerd door groot succes. Succesvolle campagne ook voor voortgezet onderwijs en universiteit.	LNV, VWS, AGFPN	Initiator mede-financier
Uniek karakter en onderscheidend vermogen producten (kwaliteit/smaak/streek) zichtbaar maken	Door voorlichting aanvragen van AGOS en BOB stimuleren. Aansluiten bij resultaten onderzoek marktkansen.	Toename aantal aanvragen en toekenningen AGOS Vertalen marktkansen naar praktijk.	LNV, brancheorganisaties en bedrijven	Participant
FLORIADE	Aandacht voor diverse toepassingen van producten uit de vollegrondsgroententeelt en verwerkende industrie tijdens de Floriade 2012.	-	Brancheorganisaties, AGFPN	Mede-financier
Sectorimago	Verbreding programma sector PR glastuinbouw naar sector PR vollegrondsgroenten.	-	Brancheorganisaties	Participant

Programma multi functionele landbouw

Marktontwikkeling biologische AGF	7% biologisch marktaandeel 10% biologisch areaal.	10% biologisch marktaandeel.	Brancheorganisaties, LNV	Participant en mede-financier
Stimuleren verbreding	Stimuleren professionalisering en opschaling van de multifunctionele landbouw. Optimaal gebruik maken mogelijkheden POP.	Vertalen marktkansen naar praktijk.	Brancheorganisaties, LNV, lokale overheid	Participant

Milieu en energie

Projecten	Doelstelling 2008-2012	Doelstelling 2012-2016	Ketenpartners	Rol PT
Programma efficient energiegebruik				
Aansluiting vinden bij kabinetsplan "Schoon en Zuinig"-2020 ambitie	Ontwikkeling transitieprogramma.	Aandeel duurzame energie 20% Nieuwe bedrijfsgebouwen energieneutraal Emissie broeikasgas 30% minder dan in 1990	SenterNovem, brancheorganisaties	Mede-financier en participant
Vorming energiewebs tussen bedrijven (industrie)	Haalbaarheidsstudie naar mogelijkheden cascade- ring en efficiëntere benutting warmte.	Cascadering en efficiëntere benutting warmte toegepast.	Overheid, SenterNovem, brancheorganisaties, bedrijven	Mede-financier en participant
Vermindering energieverbruik in gehele keten	Gevolg geven aan ketenstudie HAK door laten uitvoeren haalbaarheidsstudie vermindering energieverbruik bij verpakking, opslag en transport te verbreden naar andere productie ketens.	Implementatie resultaten ketenstudies.	Bedrijven, onderzoeksin- stellingen, branche- organisaties, SenterNovem, VROM	Participant
Duurzaamheidsscan / LCA-analyse in de gehele keten	Meetlat voor milieubelasting. Meetbaar maken van belasting van teelt op milieu. Aanzet tot oplossen knelpunten. Milieubelasting communiceren via info op product richting consument (b.v. CO ₂ footprint).	Meetlat wordt door alle bedrijven gebruikt. Oplossing knelpunten.	Onderzoeksinstellingen, brancheorganisaties, bedrijven en milieu- bewegingen	Mede-financier en Participant
Cradle to cradle: gesloten kringloop	Haalbaarheidsstudie gesloten kringlopen door samenwerking met andere (agrarische) onder- nemingen.	Demonstratie/voorbeeld bedrijf of keten cradle to cradle principe.	Onderzoeksinstellingen, brancheorganisaties, bedrijven, overheid	Mede-financier en participant
Alternatieve toepassing afval volle- grondsgroenten. (Cradle to cradle)	Minimaliseren emissies;minimaliseren afval. Onderzoek naar mogelijke toepassing afval volle- grondsgroententeelt. (composteren/vergisten)	Afval van de teelt van vollegrondsgroenten kent verschillende nieuwe toepassingen (meetbaar maken).	Brancheorganisaties, onderzoeksinstituten	Mede-financier en Participant
Programma duurzame productie				
Teeltsystemen los van de grond: noodzaak voor de toekomst	Inventariseren mogelijkheden, onmogelijkheden en knelpunten voor het telen van vollegrondsgroenten los van de grond. Toetsen van de systemen met de meeste potentie in de praktijk.	Voor x aantal gewassen is het telen los van de grond mogelijk en rendabel.	Brancheorganisaties, onderzoeksinstellingen	Mede-financier
Kaderrichtlijn water	Oplossen geconstateerde knelpunten. Investeren in automatisering en precisielandbouw.	Kwaliteit van het oppervlakte en grondwaarde op orde.	Brancheorganisatie, overheid, onderzoeks- instellingen	Participant en mede-financier
Invloed klimaatverandering op volle- grondsgroententeelt	Onderzoek naar de effecten van klimaatverande- ring op de teelt van vollegrondsgroenten. Inventariseren knelpunten.	Oplossen knelpunten.	Brancheorganisaties, onderzoeksinstellingen, overheid	Mede-financier en participant
Biologisch telen met toekomst	Knelpunten identificeren en aanzet tot oplossingen.	Oplossingen integreren in bedrijfsvoering met als einddoel dat het biologisch telen van producten geen knelpunten meer kent.	Brancheorganisaties, onderzoeksinstellingen, LNV	Mede-financier

Milieu en energie

Projecten	Doelstelling 2008-2012	Doelstelling 2012-2016	Ketenpartners	Rol PT
Programma duurzaam imago				
Adaptatiestrategieën: kansen voor de sector bij verzilting en vernatting	Onderzoek naar mogelijke scenario's en identificatie kansen voor teeltgebieden.	Implementeren strategieën telen op verzilte / natte bodem.	Brancheorganisaties, onderzoeksinstituten, LNV	Mede-financier en participant
(Teelt)Technisch Onderzoek	Versterking concurrentiekracht van het Nederlandse tuinbouwcluster door middel van onderzoek. Ontsluiten ketenbrede onderzoeksresultaten technisch onderzoek. (Verbreden trefpunt innovatie glastuinbouw naar overige sectoren).	Duurzame versterking van de concurrentiekracht van het Nederlandse tuinbouwcluster met als resultaat een economisch krachtige tuinbouw die rekening houdt met het milieu en fungeert als aantrekkelijke werkgever.	Brancheorganisaties, overheid	Initiator en mede-financier
Ontwikkeling MVO verslaglegging open teelten en paddestoelen	Programma MVO Onder Glas aangepast voor gebruik door telers van gewassen in de open grond en paddestoelen en toegepast bij bedrijven.	Telers kennen het programma en gebruiken het ook om de buitenwereld te laten weten dat zij verantwoord bezig zijn.	Brancheorganisaties	Initiator en mede-financier
Ontwikkelen voorbeeldbedrijf van de toekomst	Realiseren tot de verbeelding sprekend en grensverleggend voorbeeld bedrijf.	Navolging van de voorloper.	Onderzoeksinstituten, brancheorganisaties, overheid	Mede-financier en Participant
CO ₂ footprint	Ontwikkelen van een systematiek waarmee de (Nederlandse) groenten en fruit sector de emissie van CO ₂ en overige broeikasgassen in de keten kan berekenen. (Verbreding lopend project naar bewerkte en verwerkte groenten en fruit producten).	Monitoring CO ₂ berekeningen en communicatie CO ₂ berekeningen richting consument gemeengoed.	(internationale)branche-organisaties, LNV	Mede-financier en Participant

Kwaliteit en Voedselveiligheid

Projecten	Doelstelling 2008-2012	Doelstelling 2012-2016	Ketenpartners	Rol PT
Ontwikkeling innovatieve verpakings- en conserveringstechnieken	Nieuwe conserverings- verpakings en verwerkingstechnieken hebben de grens vervaagd tussen verwerkt en vers.	Ontwikkelde technieken worden in breed producten assortiment toegepast.	Onderzoeksinstituten, brancheorganisaties, bedrijven	Participant
Samenwerking met milieu-organisaties	Maximale samenwerking met milieuorganisaties. Milieuorganisaties en sector werken samen aan optimale voedselveiligheid en kwaliteit.	-	Brancheorganisaties, Milieuorganisaties	Participant
Pathogeen -vrije (voorbewerkte) groenten en fruit	CODEX richtlijnen voor besmetting door pathogenen zijn uitgewerkt voor verschillende schakels. Opnemen nationale uitwerking in hygiënecodes.	Implementatie nieuwe richtlijnen.	Brancheorganisaties, onderzoeksinstituten, VWS	Initiator, mede-financier
Risico-inventarisatie pathogenen	Inventariseren risico's pathogenen voor de versketen.	Oplossen problemen/knelpunten en afdekken risico.	Brancheorganisaties, onderzoeksinstituten, VWS, VWA, HPA	Initiator, mede-financier
Food Compass & EWRS	Verbreding activiteiten Food Compass & EWRS met analyses pathogenen en inhoudsstoffen.	-	Brancheorganisaties	Initiator, mede-financier
Transparante voedselketen	Transparant maken van productieproces voor consument. Waar komt product vandaan en wat is er gedurende het productieproces mee gebeurd. Van grond tot mond.	Instrument om bij aankoop van product online/in de winkel informatie over productieproces te verkrijgen.	Andere productschappen, brancheorganisaties, bedrijven	Initiator, mede-financier
Bewaar en gebruiksinformatie consument	Goede bewaar- en gebruiksinformatie op het product(etiket) voor optimale houdbaarheid, smaak en kwaliteit. Uniform en herkenbaar format voor consument.	Toename bewaar- en gebruiksinformatie op product(etiket).	Consumentenbond, brancheorganisaties, voedingscentrum, overige productschappen	Mede-financier en participant

Arbeid en scholing

Projecten	Doelstelling 2008-2012	Doelstelling 2012-2016	Ketenpartners	Rol PT
Programma scholing en onderwijs				
Leren en Werken	Programma beschikbaar voor onderwijs om in te spelen op Erkennen Verworven Competenties (EVC) en duale trajecten (leren op de werkvloer).	Programma gemeengoed.	Brancheorganisaties, LNV, OCW	Participant, mede-financier
Stimuleren groen- en technisch onderwijs	Stabiliseren aantal studenten op de groene- en technische opleidingen. Verder uitbouwen GroenWerk(t). Aansluiten bij Human Capital RoadMap Food & Nutrition.	Vraag en aanbod onderwijs is in evenwicht. Kennis blijft voor de sector behouden.	Brancheorganisaties	Initiator, mede-financier
Werken met Groenten en Fruit op de winkelvloer	Verhogen kennis over groenten en fruit en hoe deze te behandelen bij winkelmedewerker. Vraagbaak voor de consument op de winkelvloer.	Examen voor de winkelmedewerker. AGF-chef supermarkt informeert de consument volledig.	Brancheorganisaties	Participant, mede-financier
Ontsluiten informatie beschikbare opleidingsfondsen	Goede samenwerking tussen en communicatie over de fondsen. (Collandfonds, Agrarisch groothandelsfonds, Stichting Opleidingsfonds Levensmiddelen-industrie).	Optimale benutting gelden b.v. door laag-drempelige aanvraag via elektronisch loket.	Brancheorganisaties en fondsen	Participant
Programma werknemers				
Verlichten arbeid	Inventariseren mogelijkheden automatisering en robotisering.	Investeren in automatisering en robotisering.	Brancheorganisaties, Colland(Stigas)	Participant, mede-financier
Werken aan het imago	Een pilot introductieprogramma is gestart voor het gericht op de kaart zetten van de sector.	Landelijke dekking van het programma.	Brancheorganisaties	Initiator, mede-financier
Traineeprogramma	Ontwikkeling traineeprogramma binnen een bedrijf of in samenwerking met verschillende bedrijven (ook buiten de tuinbouw).	Traineeprogramma's beschikbaar en gebruikt.	Brancheorganisaties	Participant, mede-financier
Doorgroei werknemer stimuleren	Trajecten t.b.v. doorgroeien van de werknemer stimuleren. Erkennen Verworven Competenties (EVC) en duale trajecten lopen.	EVC is gemeengoed.	Brancheorganisaties	Participant
Programma werkgevers				
Goed werkgeverschap, incl. arbo	Duidelijkheid over wat goed werkgeverschap is.	Goed werkgeverschap gemeengoed	Brancheorganisaties	Participant, mede-financier
Regionale werving medewerkers	Opstarten acties gericht op de potentiële werknemers uit de regio (meedoen aan introductieprogramma's).	25% van de bedrijven uit de regio doen mee aan het programma.	Brancheorganisaties, CWI's	Participant

Arbeid en scholing

Projecten	Doelstelling 2008-2012	Doelstelling 2012-2016	Ketenpartners	Rol PT
Programma werkgevers				
Creatieve invulling arbeid	Inzicht in welke sectoren het beste kunnen samenwerken (o.a. i.v.m. piekarbeid). Werkspiegel regionaal in kaart gebracht. Aanpak voor vorming clusters beschikbaar.	Cluster gevormd.	Brancheorganisaties, CWI's	Participant
Binden personeel	Creativiteit en maatwerk wordt geboden om het personeel te binden en te boeien.	Maatschappelijk verantwoording over het ondernemen en het werkgeverschap wordt ook naar de directe omgeving afgelegd.	Brancheorganisaties	Participant
Investeren in competenties ondernemer (FenF)	Ondernemerschap te bevorderen door te investeren in het ontwikkelen van competenties nodig voor open innovaties.	-	Brancheorganisaties	Participant

Logistiek en ICT

Projecten	Doelstelling 2008-2012	Doelstelling 2012-2016	Ketenpartners	Rol PT
Gesloten gekoelde keten	Certificering gekoeld transport.	Verplichte registratie van temperaturen tijdens transport (en online inzicht daarin).	Brancheorganisaties	Participant, mede-financier
Levering op maat	Levering van producten waar, wanneer en hoe de consument het wil.	-	Brancheorganisaties	Participant, mede-financier
Aandacht positionering logistieke centra	Ontwikkeling slimme systemen voor efficiënte logistiek. Ontwikkeling alternatieve vormen van transport.	Gecombineerd transport (trein, boot, vrachtauto etc) is gemeengoed.	Brancheorganisaties	Participant, mede-financier
Ketenbrede standaardisatie berichtenverkeer	Verbreding standaardisering berichtenverkeer FrugiCom naar andere sectoren en in internationale context.	-	(Internationale)brancheorganisaties, overige product-schappen	Participant, mede-financier

Bijlage

Geraadpleegde bronnen:

- VIGEF jaarverslag 2005-2006
- Stichting Innovatie Flowers en Food (juni 2007): Winnen aan Waarde
- Vakgroep paddenstoelen LTO Nederland (oktober 2007):
Kansen creëren door kentering. Nederlandse paddestoelensector op weg naar 2020.
- Marktvisie sector groenten: Luisteren naar de consument en burger (maart 2003)
- Rabobank, Focus op Nederlandse industriegroenten (augustus 2007)
- Rabobank , Worldmap of Fruit
- LNV. Kiezen voor landbouw. Een visie op de toekomst van de Nederlandse agrarische sector (2005)
- PT (september 2006) Nederland: Industriële verwerking van verse groenten en fruit in 2005
- PT (november 2006) : Zonder Arbeid geen groenten en fruit
- Rapportage MJA website SenterNovem www.senternovem.nl
- European Technology Platform on Food for Life. Strategic Research Plan 2007-2020
- SEOR (oktober 2006), Positie en internationalisering van de Nederlandse voedings- en genotmiddelen sector
- Website AGFPN
- Human Capital Roadmap Food en Nutrition (FNLI)
- Website van de PLW www.plw.nl
- Website van Food en Nutrition Delta www.foodnutritiondelta.nl

Geïnterviewde personen

Dhr. R. Teunissen
Dhr. D. Geursten
Dhr. M. H. Swart
Dhr. M. van Ginkel
Dhr. J. A. Broekhuis
Dhr. M. Bolder
Dhr. B. Schot
Dhr. M. van de Ven
Dhr. A. Duijzer
Dhr. K. Timmermans
Dhr. E. Baas
Mw. C. van Rijswick
Dhr. J. Hermans
Dhr. M. Greeve
Dhr. K. Cools
Dhr. C. Vervoort
Mw. M. Slagmoolen
Dhr. M. Jansen
Dhr. S. van Mourik
Dhr. J. Hoppenbrouwer
Dhr. J. P.A. Roefs
Dhr. J. Bosma

